

tényező érvényesítésére kerül: legyen helyi, szezonális, és használjon ökológiailag egészséges és megbízható („ecologically sound”) termelés-technológiát.

A körkörös gyakorlatok rövid élelmiszerláncokban való elterjedését hátráltathatja a láncban részt vevő termelők kis birtok- és üzemmérete. Több forrás utal arra, hogy a közvetlen termelői értékesítés, például a termelői piacokon [mint rövid értékesítési csatornában] való értékesítés elsősorban a kis méretű mezőgazdasági termelők sajátja [Kiss, 2017b]. Ellenben a kis- és középvállalkozások számára az új üzleti modellek (helyben történő újrashasznosítás, újrafeldolgozás, melléktermék-feldolgozás), „zöld innovációk” alkalmazásával járó többletköltségek jelentik az egyik leginkább hátráltató tényezőt ezen új vagy fenntarthatóbb technológiák és gyakorlatok bevezetésénél. A hiányzó szak tudásuk szintén korlátozó tényezőnek számít [Bourguignon, 2016]. Tóthné Szita Klára és szerzőtársai [2017] szerint a körforgásos működés – főként kisebb vállalkozások esetében – külső finanszírozási és szakértői források nélkül nem lehetséges.

Következtetések

A tanulmány bemutatta a rövid élelmiszerláncok (REL) és a körkörös gazdaság egyes kapcsolódási pontjait. A rövid láncok a rövid és gyors szállításból és közvetlenségükkel kifolyólag hozzáegíthetnek az élelmiszer-hulladékok keletkezésének kiküszöböléséhez. Esettanulmányok szerint fogyasztói preferáltságuknak az az oka elsősorban, hogy a fogyasztók a termelői javakat jobb minőségűnek, például frissebbnek vélik. Ez az aspektus bizonyos szakirodalmi példák alapján vitatható, mert akár két kontinens közötti szállítás esetében is lehet a helyi kereskedelemben gyorsan árut közvetíteni. A rövid láncok alapvetően hozzájárulhatnak a felesleges szállításból eredő környezetterhelés és energiafelhasználás kiküszöböléséhez, ami jelentősen csökkenhet a többszereplős láncokhoz képest. Ki kell azonban emelni, hogy az egyes termékek által megtett távolság a rövid láncokban viszonylag alacsonyan tartható, de egyes esetekben magasabb lehet az egyéni termelők [például a Budapestre akár 100 kilométerről érkező piacozók] és fogyasztók [speciális termékeket kereső fogyasztók] esetében. A helyi élelmiszer-kezdeményezések érdekes „kísérleti példákkal” szolgálhatnak a körkörös élelmiszer-gazdaságot illetően, de az élelmiszerrendszerek fenntarthatósága nagyon

kontextuális, mert nagymértékben függ a lokális környezetbarát vagy környezetkímélő termelési gyakorlatoktól. A körkörös termelési rendszerek preferálását kis méretű gazdaságokban és vállalkozásoknál sok esetben szak tudásbeli korlátok akadályozhatják.

Irodalomjegyzék:
 807/2014 EU rendelet: Commission Delegated Regulation [EU] – No 807/2014 of 11 March 2014 supplementing Regulation [EU] No 1305/2013 of the European Parliament and of the Council on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development [EAFRD] and introducing transitional provision; letöltés dátuma: 2018. 06. 04 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0807&from=HU>
 Benedek Zs., Fertő I. [2015]: **Miért választják a termelők a rövid ellátási láncokat?** Statisztikai Szemle, 93. évf. 6. sz. pp. 580–597.
 Benedek Zs. [2014]: **A rövid ellátási láncok hatásai – Összefoglaló a nemzetközi szakirodalom és a hazai tapasztalatok alapján.** MTA-KRTK KI, Műhelytanulmányok MT-DP 2014/8. Átala idézett mű: Cairns, S., 2005. Delivering supermarket shopping: more or less traffic? Transport Reviews 25: 51–84.
 Born, B., Purcell, M. [2006]: **Avoiding the Local Trap Scale and Food Systems in Planning Research.** Journal of Planning Education and Research, 26:195–207.
 Bourguignon, D. [2016]: **Cloosing the loop – new circular economy package.** European Parliamentary Research Service, 9; letöltés dátuma: 2018. 06. 02. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573899/EPRS_BRI\(2016\)573899_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573899/EPRS_BRI(2016)573899_EN.pdf)
 Edwards-Jones, G., Milà i Canals, L., Hounsome, N., Truninger, M., Koerber, G., Hounsome, B., Cross, P., York, E. H., Hospido, A., Plassmann, K., Harris, I. M., Edwards, R. T., Day, G. A. S., Tomos, A. D., Cowell, S. J., Jones, D. L. [2008]: **Testing the assertion that ‘local food is best’: the challenges of an evidence-based approach.** Trends in Food Science & Technology, 19: 265–274.
 European Parliamentary Research Service Briefing [2016]: **Short supply chains and local food systems in the EU.** p. 10. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586650/EPRS_BRI\(2016\)586650_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/586650/EPRS_BRI(2016)586650_EN.pdf); letöltve: 2017. 10. 31.
 GfK [2016]: Sajtóközlemény – 2016. október 10. GfK: változatlan a vásárlók kereskedelmi csatornákhöz való hűsége. GfK Hungária, Budapest, p. 3.
 EU CE [2018]: **Úton a körkörös gazdaság felé.** Letöltés dátuma: 2018. 06. 03. ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/towards-circular-economy_hu
 Galli, F., Brunori, G. [eds.] [2013]: **Short Food Supply Chains as drivers of sustainable development.** Evidence Document. Document developed in the framework of the FP7 project FOODLINKS [GA No. 265287]. Laboratorio di studi rurali Sisondi ISBN 978-88-90896-01-9.
 GfK [2016]: Sajtóközlemény – 2016. október 10. GfK: változatlan a vásárlók kereskedelmi csatornákhöz való hűsége. GfK Hungária, Budapest, p. 3.; Gonda T. [2014]: A helyi termék turisztikai hasznosítása – a vidékfejlesztés új lehetősége. A falu, XXIX. évf. [1]: 17–23.
 Jurgilevich, A., Birge, T., Kentala-Lehtonen, J., Korhonen-Kurki, K., Pietikäinen, J., Saikku, L., Schösl, H. [2016]: **Transition towards Circular Economy in the Food System.** Sustainability, 8 [1]: 69. DOI:10.3390/su8010069, p 14.
 Kiss K., Nagyné Demeter D. [2018]: **Lokalizáció – egy példa: a rövid ellátási láncok szerepe a gyakorlatban.** In: Vállalkozásfejlesztés a XXI. Században. VIII. tanulmánykötet – 2018. május – megjelenés alatt
 Kiss K. [2017a]: **Sale Opportunities of the Small-scale Producers at the Concentrated Food Commerce.** In: Takács István [szerk.]: Management, Enterprise and Benchmarking [MEB] 2017: „Global challenges, local answers”. 510. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2017. 04. 28 – 2017. 04. 29. Budapest: Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, 2017. 161–170.
 Kiss K. [2017b]: **Short Supply Chains – From the viewpoint of producers.** Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists, 19 [3]:115–120.
 Kiss K. [2018]: **Hagyományos piacok összehasonlító vizsgálata különböző funkciójú településeken.** Gazdálkodás, 62 [1]:62–75.
 Maye, D., Kirwan, J. [2010]: **Alternative food networks.** Sociopedia.isa, DOI: 10.1177/205684601051; link: <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/Alternative%20Food%20Networks.pdf>; letöltés dátuma: 2018. 05. 24.
 Tóthné Szita K., Sáfrányné Gubik A., Bartha Z. [2017]: **A körforgásos gazdaságban rejlő lehetőségek a KKV-k számára.** In: Györkő D., Kleschné Csapi V., Bedő Zs. [szerk.]: ICUBERD Book o Papers 2017. 560–572.
 Vidékfejlesztési Program [2014–2020]: Magyarország, Miniszterelnökség Irányító Hatóság, p. 876. <https://www.palyazat.gov.hu/node/56582>; letöltés dátuma: 2018. 06. 04.

ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/towards-circular-economy_hu
 Galli, F., Brunori, G. [eds.] [2013]: **Short Food Supply Chains as drivers of sustainable development.** Evidence Document. Document developed in the framework of the FP7 project FOODLINKS [GA No. 265287]. Laboratorio di studi rurali Sisondi ISBN 978-88-90896-01-9.
 GfK [2016]: Sajtóközlemény – 2016. október 10. GfK: változatlan a vásárlók kereskedelmi csatornákhöz való hűsége. GfK Hungária, Budapest, p. 3.; Gonda T. [2014]: A helyi termék turisztikai hasznosítása – a vidékfejlesztés új lehetősége. A falu, XXIX. évf. [1]: 17–23.
 Jurgilevich, A., Birge, T., Kentala-Lehtonen, J., Korhonen-Kurki, K., Pietikäinen, J., Saikku, L., Schösl, H. [2016]: **Transition towards Circular Economy in the Food System.** Sustainability, 8 [1]: 69. DOI:10.3390/su8010069, p 14.
 Kiss K., Nagyné Demeter D. [2018]: **Lokalizáció – egy példa: a rövid ellátási láncok szerepe a gyakorlatban.** In: Vállalkozásfejlesztés a XXI. Században. VIII. tanulmánykötet – 2018. május – megjelenés alatt
 Kiss K. [2017a]: **Sale Opportunities of the Small-scale Producers at the Concentrated Food Commerce.** In: Takács István [szerk.]: Management, Enterprise and Benchmarking [MEB] 2017: „Global challenges, local answers”. 510. Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2017. 04. 28 – 2017. 04. 29. Budapest: Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, 2017. 161–170.
 Kiss K. [2017b]: **Short Supply Chains – From the viewpoint of producers.** Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists, 19 [3]:115–120.
 Kiss K. [2018]: **Hagyományos piacok összehasonlító vizsgálata különböző funkciójú településeken.** Gazdálkodás, 62 [1]:62–75.
 Maye, D., Kirwan, J. [2010]: **Alternative food networks.** Sociopedia.isa, DOI: 10.1177/205684601051; link: <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/Alternative%20Food%20Networks.pdf>; letöltés dátuma: 2018. 05. 24.
 Tóthné Szita K., Sáfrányné Gubik A., Bartha Z. [2017]: **A körforgásos gazdaságban rejlő lehetőségek a KKV-k számára.** In: Györkő D., Kleschné Csapi V., Bedő Zs. [szerk.]: ICUBERD Book o Papers 2017. 560–572.
 Vidékfejlesztési Program [2014–2020]: Magyarország, Miniszterelnökség Irányító Hatóság, p. 876. <https://www.palyazat.gov.hu/node/56582>; letöltés dátuma: 2018. 06. 04.

Az eszkimók lakomája – avagy a közlegelők komédiája

Szerző: Balassa Bernadett PhD-hallgató / Széchenyi István Egyetem Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola

Ádám fagyos, zord vidékre csöppent, ahol a vörös tűzgolyó már alig lehel életet a természetbe. Az Egyenlítő környékén járunk. „Ha isten vagy, tegyed, /könyörgök, hogy kevesb ember legyen, /s több fóka” – hangzik az eszkimó ismerős fohásza. A magyar olvasóhoz talán közelebb állnak Madách sorai, mint a Garrett Hardin által ismertté tett közlegelők tragédiája. S vajon nem az ember tragédiáját festi falra a XIX. század tehennel tűzdelte tanmeséje is? Takács-Sánta András könyve nem csupán egy újabb felületen közli a drámát, hanem annak feloldására is kísérletet tesz.

A tragédia és a komédia is csak dráma marad, ne is vágyakozunk a problémák könnyed, csendes elsimítására, itt nincs helye instant megoldásoknak. Mindezzel tisztában van a könyv ökológus szerzője, aki a Föld környezeti problémáinak meddő fejtegetése helyett a lehetséges beavatkozások felé fordítja figyelmünket. A közlegelők komédiája című művében Takács-Sánta egy olasz meseíró, Gianni Rodari zseniális eszköztét imitálja, és a tehennel tragédiájához új bevezést ír. De miről is szól az eredeti tanmese?

Egy falu határában tizenkét gazda tizenkét tehene legelt a réten. Egyszer csak új gazda jelent meg a színen, aki a szokásokkal ellentétben két tehenet vitt a legelőre. Több tehen, nagyobb haszon – gondolta. Ötletén a tizenkét gazda is felbuzdult: további teheneket vittek a legelőre, és egyre távolibb vidékekre jutatták el termékeiket. A nagy meggazdagodás lehetőségét látva, már húsz gazda, összesen száz tehene legelt ugyanazon a réten. Ekkor ismerték meg az állattartók a természet korlátait: a legelő egyre kopárabbá vált, a tehennel lesoványodtak, mind elpusztult, gazdáik pedig tönkrementek. Erről szól a közlegelők tragédiája.

A tragédia középpontjában két alapvonás áll: 1. a legelő szabadon hozzáférhető; 2. a gazdákat a rövid távú önérték, ha úgy tetszik, meggazdagodás hajtja. Nem volt ez másképp. Az ember tragédiájának tizenegyedik színében sem, ahol a kapitalista Londonban már minden eladó, a folyamatos versengés miatt a kapcsolatok elanyagiasodtak. Mielőtt a folyamat szükségszerű haláltáncba torkollna, Takács-Sánta szerint megfordítható a dráma kimenete: történetünk tragédia helyett vidáman is végződhet. A helyes reakció a tanmese két alapfeltevésének megváltoztatásában rejlik: megszüntetni a szabad felhasználást, és/vagy változtatni az emberi motivációkon. A két irány szétágaztatásával összesen négy beavatkozási területet vázol a könyv a környezeti katasztrófa elkerülésére:

1. **A kormányzati rendszer segítségével törvények és ösztönzők szabályozzák a hozzáférést.**
2. **Bevonjuk a [kis]közösségi, nem kormányzati társadalmi szereplőket a döntéshozatalba.**
3. **Ismeretjük a környezatkímélő attitűdöket, cselekvési lehetőségeket.**
4. **Megváltoztatjuk az emberek értékrendjét, világnézetét.**

A közlegelők – amely lehet egy erdő, egy falu, egy folyó, de akár az egész világ – eltartóképességének válságát a Csendes-óceáni-szigetek példájával szemlélteti a könyv. A Húsvét-sziget tragikus elnéptelenedése és Tikopia túlélése egyáltalán nem volt szükségszerű vagy elkerülhetetlen, és nem is a sors különös fintorának tudható be. Antropológiai kutatások alapján a szinte azonos lehetőségekkel bíró két sziget elindította a maga természeti és társadalmi katasztrófáját, de megfékezni, majd pedig a tendenciát megfordítani már csak Tikopia tudta. Pontosan ennek a példáján keresztül vázolja a szerző – és a munkáját segítő Bódi Balázs PhD-hallgató – azt a négy sorsfordító lépést, amelyeket fentebb ismertettünk a tragédia elkerülésére.

A kormányzat és a közösségek döntéshozatala a természeti erőforrások elosztását kétféleképpen szabályozza: centralizált és nem hierarchikus módon. Az egyre színesebb és aktívabb közösségek létrejöttéhez a részvételi demokrácia működését is nyilván erősíteni kell, hogy ne csak néhány közszereplő, hanem minden érintett beleszólhasson azokba a döntésekbe, amik életfeltételeit befolyásolják [az ehhez szükséges ökológiát bontja ki a könyv 6. fejezete]. A szabályozás mellett az emberi viselkedésre a kommunikáció és a tájékoztatás eszközeivel is hathatunk, bár többnyire ezzel csak a felszínt kapargatjuk. Előfordul, hogy a cselekedetek háttérben álló meggyőződés, értékvalasztás határozza meg a döntéshozatalt, így az ökológiai problémát bizonyos világnézetek is felérő-síthetik. A nyugati társadalmak töredezettsége, széttagoltsága például világnézeti okokra is visszavezethető, ami a közösségek aktív sze-

repvállalását is gátolja. [Ugyancsak felidézve Madách londoni színét, ahol az életfelfogás ellehetetlenítette a minőségi kapcsolatokat.] Az ökológiai problémákért, a bioszféra átalakításáért sokan a gazdaságot teszik felelőssé, így ebben a rendszerben keresendő a kiút is. A szerző elveti a kapitalizmus és az államszocializmus által kínált megoldási lehetőségeket, helyettük egy harmadik opciót, az ökolokalizmust kínálja válaszul. A globalista rendszerrel szemben álló stratégia egyrészt szakít a hagyományos gazdaságpolitikák növekedés-központúságával, mértékletességre int, másrészt a bioszféra átalakításának minimalizálására törekszik. A 4. fejezetben megvilágított ösvényen az elmúlt évtizedek markáns alternatív gazdasági irányzatai villannak fel, úgymint a nemnövekedés [degrowth], az emberléptékű technológiaváltás, illetve a helyi pénzeszközök igénye kerül előtérbe. Takács-Sánta szerint az állami szabályozás és az ismeretterjesztés eszközei viszonylag ismertek és gyakran alkalmazottak, gondoljunk csak a Kiotói jegyzőkönyvre vagy a számtalan környezetvédelmi egyesület lelkiismeretes munkájára. A könyv fókuszában ehelyett a közösségek, az egymással szoros és rendszeres kapcsolatban

álló helyi kezdeményezések állnak, amelyek meglepően hatékony szerepet vállalnak a környezeti problémák csökkentésében. A szerző kutatótársaival együtt évek óta tanulmányozza az ilyen célú magyarországi csoportosulásokat, ökofalvakat, amelyek megalakulásáról, kihívásairól és eredményességéről a könyv 7. és 8. fejezetében olvashatunk. A mű tanúsága szerint ezek a közösségek fékezhetik annak az ökológiai válságnak a mélyülését és tetőzését, amelyre a klímaváltozás és túlfogyasztás ellen felszólalók nap mint nap figyelmeztetnek.

Előttünk a vízözön, de most még beavatkozhatunk, választhatunk. Az ökológiai kihívások elöl egy lombikban létrehozott, mesterséges és túlszabályozott új világ felé fordulunk, vagy Takács-Sánta András, egyszerűbb de annál szimpatikusabb megoldását, a közösségek újraélesztését választjuk? A dilemma Madáchnál is megjelenik, bár ő pesszimista módon a falanszterbe való életidegen betagozódást vizionálta válaszul. Művéből sejtjük, milyen megoldás ez – az eszkimó is tudta, de kiutat ő már nem látott belőle.

A közlegelők komédiáját olvasva a legjobban mégis akkor cselekszünk, ha Tikopiához hasonlóan a négyféle beavatkozást – azok korlátai miatt – egyszerre valósítjuk meg. Évszázadunk nagy feladata tehát a két érdemtelenül elhanyagolt eszköz revideálása, így világnézetünk formálása és a közösségek újrafelfedezése marad. Az eszmék és értékrendek mérlegelésében, megváltoztatásában méltán nagy segítséget nyújthat a Madách által megjelenített tragédia, az utóbbi megvalósításában pedig hasznos útkalauz számunkra A közlegelők komédiája.

